

Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 Edition

Summary in Turkish

Topluma Bakış: 2005 OECD Sosyal Göstergeleri

Türkçe Özet

Farklı ekonomilerin gelişme düzeyleri arasında yapılan karşılaştırmalar çoğunlukla sadece ekonomik boyut üzerinde odaklanıp ulusal çıktı seviyeleri (örneğin, GSMH ve kişi başına düşen GSMH) incelenir. Bununla birlikte ekonomik kaynakların bulunabilirliğinin yaşam standartlarını ve hükümetlerin kamu hizmetleri sunma kapasitesini etkilediği açık olmakla birlikte, daha geniş anlamda toplumsal gelişmeyi, çeşitli ülkelerin hükümetlerinin ve toplumsal sistemlerin olabildiğince çok sayıda yurttaşlarının yaşam kalitesinde iyileşmeler gerçekleştirilmesinde sağladığı ilerlemeyi ölçmek için kullanılacak çok çeşitli başka göstergeler de mevcuttur. *Topluma Bakış*, OECD'nin iki yılda bir çıkardığı toplumsal göstergeler özeti olup, toplumlarımızın eşitlik, sağlık ve sosyal uyum bakımlarından nereye gitmekte olduğuna dair nicel verilere artan talebi karşılamaya çalışmaktadır. Bu özet önceki basımlarda yer verilen bazı göstergeleri güncelleştirmekte, yeni göstergeler eklemekte, bunlar arasında ise ilk kez sübjektif refah ölçümleri yer almaktadır.

Raporda yer verilen göstergeler, iki temel noktaya ışık tutulması açısından seçilmiştir: OECD ülkeleri toplumsal gelişme bakımından ne kadar ilerlemiştir ve bu ne ölçüde hükümetlerin ya da diğer sosyal kurumların bilinçli politika eylemlerinin sonucunda olmuştur. Bu soruların (ilgili verilerin ancak sınırlı ölçülerde bulunabilmesinin ikisini de daha zor bir hale getirmesine karşın) ikincisinin birincisinden daha zorlu olduğu açıktır. Toplumsal gelişmenin politika hedefleri olan yönleri (örneğin, işsizlik) ile ilgili göstergeleri incelemek ve bunların zaman içerisinde nasıl değiştiğini görmek daha kolaydır. Bu değişikliklerin ne ölçüde hükümet politikasının sonucu gerçekleştiğini belirlemek ise daha zordur. Dahası, bu hedeflerin gerçekleştirilmesine adanmış kaynakları da hesaba katmak, bunun yanı sıra sonuçların söz konusu maliyetleri haklı gösterip göstermediğini sorgulamak gerekir. Ülkeler arasındaki karşılaştırmalar bu konuya bir hayli ışık tutabilir. Örneğin, bunlar sosyal harcamaların görece yüksek olduğu ülkelerin aynı zamanda daha iyi sosyal sonuçlar da elde edip etmediklerini gösterebilir. Elbette, bu bazı ülkelerdeki sonuçların diğerlerinden daha zayıf olduğuna bir açıklama getirmez, hele bir çözüm hiç sunmaz, ama iyileşmeye gidilebilecek alanları gözler önüne serebilir.

Eldeki çok çeşitli sosyal göstergelerden anlamlar çıkarmayı kolaylaştırmak için, *Topluma Bakış* bunları beş ana kategori halinde gruplandırmaktadır. **Birincisi, sosyal politikanın yaşama geçtiği tüm çerçevenin genel arkaplan göstergelerinden oluşur** (örneğin, gelir düzeyleri ve nüfus yapısı gibi). Bunlar normal olarak, en azından kısa ve orta vadede, sosyal politikanın doğrudan hedefleri değildir, ama bu politikanın etkinliğini etkilerler. Örneğin, toplam nüfus içinde yaşlıların oranı doğrudan bir politika hedefi değildir, ama politikanın yaşlıların yaşam standartlarını nasıl etkilediği ve söz konusu maliyetler üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Kapsanan göstergeler: *Kişi başına düşen ulusal gelir; yaş-bağımlılık oranı; doğum oranları; yabancıların ve yabancı çocuklarının sayısı; evlenme ve boşanma.*

Diğer dört kategori, sosyal politikanın dört temel amacını yansıtmak üzere seçilen göstergelerin geniş gruplarından oluşmaktadır: **özyeterlilik, hakkaniyet, sağlık ve sosyal uyum**. Bu kategorilerin her birinde iki ana tipteki göstergeler bulunur: Çeşitli politika hedeflerinin (işsizlik, yoksulluk düzeyleri, vb.) gelişimini izleyen, raporda ‘sosyal durum’ göstergeleri olarak kategorize edilen göstergeler, ayrıca bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için toplumun neler yaptığını gösteren (‘toplumsal yanıt’ göstergeleri olarak kategorize edilen) göstergeler. Bu ikinci tipteki göstergeler arasında, hükümet politikasının konumunun yanı sıra özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının (STK’ların) faaliyetlerine, örneğin, özel emeklilik sistemlerinin gelişimine ve yaşlılar ile çocukların bakımı için kişiler ve aileler tarafından yapılanlara ait göstergeler de yer almaktadır. Yanıt göstergelerinin durum göstergeleri ile karşılaştırılması, politikanın etkinliği hakkında genel bir fikir vermekle birlikte, kullanılan tanımlar arasındaki farklılıklar ve elde bulunan verilerin birçok durumda bu rakamların ülkeler arasında tam olarak karşılaştırılabilir olmadığı anlamına geldiğine dikkat edilmelidir. Ayrıca, kaliteli toplumsal yanıt göstergeleri sosyal durum göstergelerinden daha az sayıdadır. Bu, işverenlerden ve STK’lardan farklı sosyal yardımlar ve hizmetler alan hane ve kişi sayısı ve özel sosyal harcamalara ait bilgiler dahil, özel ve kamu eylemlerini ortaya koyan verilerin toplanmasında iyileştirmelere gerek olduğunu göstermektedir.

Birçok durumda, göstergeler birden fazla kategoriye ilgilendirmektedir. Örneğin, yardım olmaksızın idare edebilme; sosyal uyum, özyeterlilik ve sağlığın bir göstergesidir. Aynı şekilde, uyuşturucu kullanımı, kötü sağlık koşullarının yanı sıra sosyal uyum eksikliği olduğunu da gösterebilir. Bunları tekrar tekrar anlatmak yerine, raporda her bir kategoriye özgü göstergeler sıralanmakta, bunun yanı sıra başka yerde anlatılan göstergelere göndermeler yapılmaktadır.

Özyeterlilik: Tüm sosyal güvenlik sistemleri finansman yönünden bir işte çalışan insanların katkılarına bel bağlar ve çoğu sistem bunu sosyal yardımlara hak kazanmayı eski istihdam ve/veya katkı siciline bağlı kılarak gerçekleştirir. İş, genel olarak topluma sağladığı yararları ek olarak, ayrıca bireylere ve ailelerine sosyal etkileşim ve statü, kimlik ve ekonomik kaynaklar sağlar. Besbelli ki, işsizliğin etkileri ise bunun tam tersidir. Kadınların – ve özellikle annelerin – işgücüne katılım oranları ülkeler arasında çok değişmekte olup bu durum gerek toplumsal farklılıkları gerekse kadınların iş ve bakım sorumluluklarını bağdaştırmalarına yardımcı olmayı amaçlayan önlemlerin etkinliğini yansıtır. Ayrıca, birçok ülkede uzun dönemli işsizlik yüksek olmaya devam etmekte, çok sayıda genç okul yaşamından çalışma yaşamına geçişte zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar çoğunlukla daha iyi eğitim görmüş yaşlılarına göre daha düşük ücretler almaları

ya da kendilerini işsiz bulmaları daha olası olan nisbeten niteliksiz işçiler arasında daha yoğundur.

Bu sorunlar karşısındaki toplumsal yanıt, geleneksel olarak, işsizlere nakit sosyal yardımlar verilmesi ile mesleki kurs programları gibi, çalışma yaşamı önündeki engellerin aşılmasını amaçlayan politikaların bir bileşiminden oluşmuştur. İyi tasarlanmadığında, bu iki önlemler paketi birbiriyle çelişebilir: Bonkörce işsizlik yardımları işe girmeye yönelik mali teşvikleri azaltabilir, ama çoğu kez bu yardımları alanları yoksulluktan kurtaracak kadar da cömert değildir. Dahası, sosyal güvenlik sistemlerinin doğurduğu vergi yükü, işgücü talebini olumsuz etkileyebilir.

Kapsanan sosyal durum göstergeleri: *İstihdam; işsizlik; işsiz hanehalkları; çalışan anneler; eğitim düzeyi; emeklilik yaşı; gençler arasında edilgenlik.*

Kapsanan toplumsal yanıtlar: *İşsizlik yardımları; son çare olan sosyal yardımlar.*

Hakkaniyet: Hakkaniyetin, bir başka deyişle hak ve nısfet (nasafet) ölçülerinin sosyal hizmetler, ekonomik fırsatlar ve sonuçlardan yararlanma koşulları gibi çeşitli boyutları vardır. Kaynakların ya da fırsatların adil bir dağılımını tam olarak neyin sağladığı konusundaki görüşler ülkeler arasında ve içinde çok değişmektedir. Dolayısıyla, hakkaniyetin tüm yönleri ile ilgili kapsamlı bilgiler edinmenin zor olması şaşırtıcı olmayıp, yer verilen göstergelerin çoğu mali eşitsizliği yansıtmaktadır.

Yoksulluk, sağlık ve diğer sosyal hizmetlerden sınırlı yararlanma, okuryazarlık ve eğitim düzeyi düşüklüğü arasındaki (ve yukarıdaki özyeterlilik kapsamında yer alan istihdam göstergeleriyle) karşılıklı bağlar güçlüdür. İşgücü piyasasındaki koşullar da başta işsizlerin çocukları olmak üzere, belirli gruplar için hakkaniyet ölçüleri yönünden kaygılar doğurmaktadır. Ayrıca, bazı yaşlı grupları (özellikle kendi başlarına emeklilik hakları olmayan yaşlı kadınlar) orantısız bir ölçüde yoksulluğa maruz kalmaktadır.

Politika yapıcıların hakkaniyet konusundaki kaygılara yanıt olarak başvurdukları başlıca araç, sosyal güvenlik sistemleridir. Tüm OECD ülkeleri toplum içerisinde kaynakların yeniden bölüşümünü sağlayan ve bireyleri çeşitli olasılıklara karşı sigortalayan sosyal güvenlik sistemleri geliştirmiştir (ya da geliştirmektedir). Bunlar ağırlıklı kamu sosyal harcamaları şeklinde olmakla birlikte hanehalkları özel sektör ya da vergi sistemi aracılığıyla sağlanan sosyal yardımlardan da yararlanabilmektedir. Tüm OECD ülkelerinde, bu kaynakların büyük bir bölümü emeklilik sonrasında gelir sağlanmasına ayrılmıştır. Dolayısıyla bu bölümde emekli maaşlarının güncel düzeyi ile halihazır emeklilik kuralları doğrultusunda ileride emekli olacak kişilerin alacakları emeklilik gelirlerine ait göstergeler yer almaktadır.

Kapsanan sosyal durum göstergeleri: *Yoksulluk; gelir eşitsizliği; çocuk yoksulluğu; yaşlıların geliri.*

Kapsanan toplumsal yanıtlar: *Kamu sosyal harcamaları; özel sosyal harcamalar; toplam sosyal harcamalar; halihazır emekli maaşları; gelecekteki emekli gelirleri.*

Sağlık: Sosyal konum ve sağlık koşulları arasındaki bağlar güçlüdür. Gerçekten de, yaşam standartlarının yükselmesi, sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanma ve tıp

teknolojisinde süregelen ilerleme ile birlikte, sağlık durumunda önemli bir iyileşme sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Ancak, sağlık koşullarında hâlâ büyük eşitsizlikler olup, daha yoksul ülkelerin sağlık sicilinin sürekli daha kötü olduğu görülmektedir. Ülkeler içerisinde ise, toplumdaki bazı en dezavantajlı gruplar – yoksullar, daha az eğitim görenler, işsizler – genellikle en kötü koşullarda olanlardır. Sonuç olarak, ulusal sağlık göstergelerinde iyileşme görülmekte olsa bile bazı toplum kesimlerinin sağlık durumunda düzelme olmayabilir.

Politika düzeyinde yanıt ölçümleri sınırlı olmakla birlikte, toplam sağlık hizmeti harcamaları ile çeşitli kurumlarda uzun dönemli bakım ya da evde kamu desteği alan yaşlıların oranı bu kapsamda yer almaktadır. Ancak, burada yine sağlık durumunu işsizlik ve yetersiz barınma gibi diğer sosyal koşullardan ayrı ele almamakta yarar vardır.

Kapsanan sosyal durum göstergeleri: Ortalama insan ömrü; sağlık faktörlü ortalama insan ömrü; çocuk ölüm oranı.

Kapsanan toplumsal yanıtlar: Toplam sağlık hizmeti harcamaları; uzun dönemli bakım.

Sosyal uyum: Eşzamanlı olarak sosyal uyumun desteklenmesi ve toplumsal dışlanmayla mücadele birçok OECD ülkesinde sosyal politikanın temel amaçlarını oluşturmaktadır. Ancak, ne sosyal uyumun ne de toplumsal dışlanmanın ortak kabul görmüş bir tanımı olmayıp, bu durum uygun göstergeler belirlenmesini daha da zorlaştırmaktadır. Bir yaklaşım, yurttaşların topluma katılım ve günlük etkinliklerinden tatmin olma derecesini belirten göstergelerin incelenmesidir. Başka kişilerle ilişkilerin sıklığı ile gruplar ve derneklere üyelik bunun iki önemli yönüdür. Sübjektif araştırma verileri de bireylerin refahının ve genel olarak sosyal uyumun önemli “dolaysız” ölçümleridir. Bu göstergeye ilk kez bu *Topluma Bakış* raporunda yer verilmektedir.

Gerek intihar oranları gerekse uyuşturucu kullanımı ve buna bağlı ölümler, sadece kişisel çöküntü değil, toplumsal dışlanma risklerini de göstermektedir. Aynı şekilde, buluş çağındaki gençlerde anneliğin yaygın olması, gerek – çoğunlukla diploma sahibi olmaksızın eğitim sistemini terk eden – söz konusu genç anneler, gerekse çocukları için toplumsal dışlanma ve sosyal sıkıntı riskleri bulunduğunu gösterebilir.

Bunlarla ilgili yanıt göstergelerinin belirlenmesi çok daha zordur. Çok az sayıda politika doğrudan toplumsal dışlanma sonuçlarının hafifletilmesi ya da giderilmesine yöneliktir. Tersine, sosyal politikanın (özyeterlilik, hakkaniyet ve sağlık gibi) diğer boyutlarıyla ilgili politikaların hepsi aynı zamanda sosyal uyum üzerinde de etkili olacaktır.

Kapsanan sosyal durum göstergeleri: Sübjektif refah; sosyal yalıtılma; grup üyeliği; buluş çağında annelik; uyuşturucu kullanımı ve buna bağlı ölümler; intiharlar.

© OECD 2005

Bu özet metin, resmi bir OECD çevirisi değildir.

Bu özet metin, OECD telif hakkı ve yayının aslının ismi belirtilmek koşuluyla çoğaltılabilir.

Değişik dillerdeki özet metinler, aslı İngilizce ve Fransızca dillerinde yayınlanan OECD yayınlarının kısaltılmış çevirileridir.

Bu yayınlar OECD İnternet Kitabevinden ücretsiz olarak temin edilebilir
www.oecd.org/bookshop/

Daha fazla bilgi için, OECD Halkla İlişkiler ve İletişim Müdürlüğü,
Haklar ve Çeviri Birimi'ne başvurunuz.

rights@oecd.org

Faks: +33 (0)1 45 24 13 91

OECD Rights and Translation Unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
Fransa

İnternet web sitemiz: www.oecd.org/rights/

